

SVEUČILIŠTE U MOSTARU
FAKULTET PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKIH I ODGOJNIH
ZNANOSTI
STUDIJ PREDŠKOLSKOG ODOGJA

Seminarski rad

TEORIJA LIČNOSTI KOD SIGMUNDA FREUDA

Mentor:

Student: Maja Nuhić

Mostar, ožujak 2011.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. ETIMOLOŠKO ZNAČENJE POJMA „LIČNOST“	4
2.1. Psihološki okvir pojma „ličnost“	4
2.2. Definicije ličnosti	5
3. SIGMUND FREUD I PSIHODINAMIČKA TEORIJA LIČNOSTI	6
3.1. Nesvjesno u okviru psihodinamičke teorije ličnosti	7
3.2. Svijest i predsvijest	8
3.3. Struktura ličnosti	8
3.3.1. Id	9
3.3.2. Ego	9
3.3.3. Superego	10
4. PSIHODINAMIČKI PROCESI U LIČNOSTI	11
4.1. Razvoj ličnosti	12
4.1.1. Oralni stadij	12
4.1.2. Analni stadij	13
4.1.3. Falusni stadij	13
4.1.4. Period latencije	14
4.1.5. Genitalni stadij	15
5. ZAKLJUČAK	16
LITERATURA	17

1. UVOD

Psihologija ličnosti, prema mišljenju mnogih psihologa, predstavlja središnje i žarišno mjesto u suvremenoj psihologiji. Iako se druga područja psihološkog istraživanja proučavaju u unaprijed definiranim i isplaniranim okvirima, za istraživanje ličnosti potreban je kompletan pristup osobi sa svim njenim komponentama. Zbog takvog sintetičkog pristupa, psihologija ličnosti je možda od svih područja unutar suvremene psihologije najbliža laičkom shvaćanju čovjeka. Takav je pristup utemeljen na naivnom realizmu i predstavlja subjektivno iskustvo. U tom kontekstu lako podilazimo mišljenju koje je u suprotnosti za znanstvenim očekivanjima. Usprkos tome, psihologija ličnosti još uvijek je potrebna psiholozima kako bi što bolje i kvalitetnije razumijeli ljudsku prirodu u okviru ponašanja. Ovakvi pristupi pružaju mogućnost orijentacije i snalaženja u istraživačkom radu.

U ovom radu, na poseban način, bazirat ćemo se na jednoj od teorija ličnosti koju je razvio utemeljitelj modernog pristupa psihološkog istraživanja Sigmund Freud. Nećemo ulaziti u dubinske analize i valorizacije same teorije, već na temeljne elemente Freudovske psihodinamičke teorije.

Radnju smo podijelili na nekoliko dijelova. U prvom dijelu ukratko promišljamo o etimologiji značenja riječi ličnost i njenom psihološkom okviru. Drugi i treći dio posvećen je samoj Freudovoj teoriji ličnosti, temeljnim pojmovima i objašnjenjima, fazama razvoja. U zadnjem dijelu donosimo kratki zaključak kao rezime, podsjetnik, na važne elemente.

2. ETIMOLOŠKO ZNAČENJE POJMA „LIČNOST“

Gotovo da i nema pojma u psihologiji koji je tako bogat različitim tumačenjima i znanstvenim pristupima od pojma „ličnosti“.¹ Etimološki riječ „ličnost“ (lat. persona) svoje podrijetlo vuče još od antičkih vremena u osvit stvaranja starogrčke tragedije i komedije, gdje su glumci na svojim licima nosili maske kako bi gledateljima uprizorili konzistentan obrazac ponašanja od strane onoga koji takvu masku nosi. Ubrzo je pojam maske počeo označavati i pojam osobe, odnosno i samu ulogu koju ta maska označava.²

I danas je ovaj pojam prisutan u svakodnevnom govoru. Pod njim se najčešće označavaju trajni načini ponašanja pojedinaca. Međutim, u najširem smislu, gledano iz društvenog, subjektivnog, medicinskog ili nekog drugog smjera, ovaj pojam dobiva nova značenja i nove uloge. Razlog tome je što svako područje, bilo znanstveno ili neznanstveno, ima pravo u ovaj pojam ubaciti neka svoja obilježja i elemente.³

2.1. Psihološki okvir pojma „ličnost“

Razdoblje Prosvjetiteljstva donijelo je novi zamah u razvoju znanosti i znanstvenih istraživanja. Na području psihologije, u 18. i 19. stoljeću, velik doprinos daje klinička medicina koja se na poseban način bavi simptomatologijom duševnih bolesti ili psihoza, njenim klasifikacijama i liječenjem. Francuski liječnik Pinel psihotičke poremećaje ličnosti tumači disfunkcijom mozga. Sve više se proučavaju duševne osobine pojedinaca i njihovi poremećaji. Klinička medicina ide i korak dalje pa uz psihoze promatra i neuroze. Kako su neuroze blaže varijante od psihoze, metodički postupci liječenja idu u smjeru sugestija pomoću kojih se pokušava utjecati na ponašanje osobe tako da liječeni pojedinac nekritički prihvaća određene postupke ili savjete.⁴

Mjesto sugestije kao metode liječenja neroza pomalo zauzima hipnoza. Francuski liječnik Charcot razvio je i vlastitu koncepciju i teoriju hipnoze koja je privukla velik broj pristalica i sljedbenika. Među njima je bio i Sigmund Freud, utemeljitelj moderne psihologije ličnosti. Koliko mu je bila važna metoda hipnoze svjedoče i njegove autobiografske crtice.⁵ Njemu će poći za rukom, barem jednim dijelom, psihologiju ličnosti uvesti pod okrilje medicine i tako

¹ Usp. PETZ B., *Uvod u psihologiju*, Naklada Slap, Zagreb 2003., str. 300.

² Usp. FULGOSI A., *Psihologija ličnosti – teorije i istraživanja*, Školska knjiga, Zagreb 1981., str. 2.

³ Usp. Isto, str. 2. – 3.

⁴ Usp. Isto, str. 3.

⁵ Usp. FREUD S., *Autobiografija*, Matica Hrvatska, Zagreb 2006., str. 17.

je osloboditi paternalizma filozofije i njenog spekulativnog pristupa. Ovim načinom i pojam ličnosti dobiva svoje znanstvene konotacije, što je posebno vidljivo kod pojedinih psiholoških škola ili smjerova: od gestalt psihologije pa preko refleksološke do biheviorističke psihologije.⁶

2.2. Definicije ličnosti

Prije nego što prijedemo na obradu teme ovog seminarskog rada, potrebno je uvidjeti što se, u znanstvenom smislu, krije pod pojmom ličnosti. Kako smo već ranije naveli, pojam ličnosti pa tako i njegova definicija sve do današnjeg dana podložna je bogatoj tradiciji znanstvenih istraživanja na području psihologije, posebno u zadnjih 50-tak godina. Zbog toga postoje raznolike i mnogobrojne definicije. Na temelju knjige Psihologija ličnosti od prof. dr. Ante Fulgosia, navodimo neke: „Allport kaže da je ličnost dinamička organizacija unutar pojedinca onih psihofizičkih sustava koji određuju njegove specifične prilagodbe okolini. Prema Cattellu ličnost je ono što dozvoljava predviđanje nečega što će neka osoba učiniti u danoj situaciji. Eysenck pak tvrdi kako je ličnost više ili manje stabilna i trajna organizacija karaktera, temperamenta, intelekta i fizičke konstitucije neke osobe koja određuje njegovu osobitu prilagodbu svojoj okolini. Newcomb smatra da se ličnost pojedinca može upoznati jedino promatranjem njegovog individualnog ponašanja.“⁷

Iz ovih nekoliko definicija razvidno je kako je ponašanje pojedinca u različitim situacijama zajednički element u definiranju ličnosti. Ostali elementi i obilježja u definicijama ličnosti daju nam za pravo kazati kako su za znanstveno utemeljenje psihologije ličnosti veoma važni objektivni podaci koji su direktno dostupni promatranju i registriranju.

⁶ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 4. – 7.

⁷ *Isto*, str. 8.

3. SIGMUND FREUD I PSIHODINAMIČKA TEORIJA LIČNOSTI

U razdoblju 18. i 19. st., pod utjecajem filozofije i tradicionalističkih pristupa, čovjeka se smatralo svjesnim bićem sa slobodnom voljom i mogućnošću slobodnog izbora. Ovakva slika čovjeka nije pružala dovoljno prostora za pručavanjem njegovih psihičkih procesa. Međutim, mladom liječniku Freudu koji je, u tom vremenu, svoje mjesto pod „znanstvenim nebom“ polako tražio, takvo što nije smetalo da napravi vlastiti koncept čovjeka i ličnosti. Pod utjecajem filozofije Schopenhauera, Nietzschea, te ideja G. Th. Fechnera, premda se, kako sam kaže, klonio spekulativnih metoda, u središte čovjeka stavlja nesvjesno.⁸ Freudov čovjek od posve slobodnog voljnog bića postaje determinirano, koje ne samo da ne može donositi racionalne ili svjesne odluke, nego ne može vladati ni samim sobom. Kako je dotadašnja Wundtova strukturalistička psihologija, ujedno i „prva znanstvena“ doživljavala svoj zalaz zbog veoma lošeg istraživačko – metodičkog smjera utemeljenog na introspekciji i subjektivnom doživljaju ispitanika bez čvrstog eksperimentalnog objektivizma, put Freudovoj psihodinamičkoj teoriji ličnosti bio je otvoren. Umjesto umrtvljenog, praznog i depersonaliziranog ispitanika zatvorenog u tišinu laboratorija i uronjenog u strogo kontrolirane uvjete i pogrešno indoktriniranog kako mu njegova introspekcija omogućuje spoznavanje sebe i vlastite svijesti, Freud je stvorio koncept živog čovjeka, uronjenog u realan svijet i ispunjenog dinamikom unutarnjih snaga. Njegovi pacijenti bili su realni ljudi iz svakodnevnog života, a njihovi problemi i ličnosti kao i unutarnja dinamika, poteškoće i stanja proizlazili su stvarnih životnih situacija.⁹

Kako mu se ne bi dogodila Wundtova sudbina zbog introspekcijske metode, Freud za svoju psihodinamički teoriju uvodi analizu kao metodu. Premda je u početku zajedno sa Breurom liječio pacijente metodom katarze uz pomoć hipnoze, uvidio je površnost zbog, kako sam naziva, prijenosa ljubavi sa pacijenta na terapeuta.¹⁰ Metoda analize je idiografski, odnosno, klinički orijentirana na svakog pojedinca posebno. Svaki pojedinac je posebni slučaj organizacije i međusobnog suodnosa snaga i energije koje ga pokreću i tvore. Iako se radi o univerzalnim i zajedničkim osobinama svih ljudi, način njihovih izražavanja ovisi ponaosob o svakom pojedincu. Dakle, pomoću dubinske analize otkrivaju se pokretačke snage i prave determinante njegova manifestnog ponašanja.¹¹ Nije nam nakana ovdje ulaziti u problematiku ove metode s obzirom na suvremene znanstvene metode i pristupe kao ni vrednovati

⁸ Usp. FREUD S., *Autobiografija*, str. 61.

⁹ Usp. FULGOSI, *nav. dj.*, str. 26.

¹⁰ Usp. FREUD S., *Autobiografija*, str. 25. – 26.

¹¹ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 27.

psihodinamičku teoriju ličnosti u okviru novijih psiholoških pravaca i znanstvenih istraživanja, već donijeti prikaz najvažnijih elemenata ove teorije.

3.1. Nesvjesno u okviru psihodinamičke teorije ličnosti

Kako smo već u nekoliko navrata kazali, nesvjesno predstavlja temeljni element Freudove teorije ličnosti. Čovjek je nesvjesno biće koje samo sebe ne razumije do kraja. Nije svjesno svojih motiva ni pravih razloga svojih akcija i aktivnosti. Spoznavanje samog sebe jedan je od najvažnijih zadataka svakog čovjeka. Kako je nesvjesno, s obzirom na svijest, golemo i po svom opsegu i po svom značenju, potrebna je pomoć drugoga, psihoterapeuta koji analizom pokušava pomoći i u svijest pozvati psihičku energiju koja ometa. Omjer nesvjesnog i svjesnog dijela ljudske ličnosti, Freud uspoređuje slikom sante leda, gdje veoma malen dio sante je vidljiv na površini, a najveći dio je duboko uronjen u more. Matematički rečeno samo jedna desetina ili jedanaestina sante odgovara svijesti. Problem je to veći, što prema Freudu, nesvjesno sadrži golemu energiju i snažne psihičke procese koji predstavljaju opasnost za sadašnju ličnost pojedinca. Prijeteći karakter nesvjesnog sadržaja, prešavši u svijest, razorio bi ličnost svakog čovjeka. Zanimljivo je kako Freud tumači što se sve krije pod pojmom nesvjesnog. U prvom redu tu su potisnute sve one ideje, misli, uspomene i pamćenja opasna po svijest, zatim, cjelokupno nesvjesno znanje, odnosno sve one informacije koje mi imamo, ali koje nikada nisu prošle kroz našu svijest i koje nisu naučene. Na koncu nesvjesno sadrži i sva neverbalizirana iskustva.¹²

U svakom slučaju, Freud na temelju kliničkih ispitivanja problema svojih pacijenata, zaključuje kako velik broj čudnih postupaka i ponašanja koji su se događali mimo njihove volje i svijesti, kao izvor ima baš nesvjesno.¹³ Određeni postupci ili situacije koje su se nehотиčno, odnosno slučajno manifestirale u svijesti njegovih pacijenata su zapravo simptomi. Analizom tih simptoma dolazi se do sadržaja nesvjesnog. Freud navodi nekoliko takvih situacija: šale, pogreške i propusti; podaci o tome što pojedinac kod drugih ljudi ne voli; podaci o životu; otpor koji pojedinac pruža pojedinim temama u razgovoru; slobodne asocijacije (prvo što pada na pamet kad se spomene određeni pojam); snovi (kraljevski put u nesvjesno); umjetnička djela i stvaralaštvo te na kraju neurotički simptomi koji su Freudu bili okidač stvaranja teorije o nesvjesnom.¹⁴

¹² Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 30. – 31.

¹³ Usp. FREUD S., *Uvod u psihoanalizu*, STARI GRAD, Zagreb 2000., str. 290. – 303.

¹⁴ Usp. FREUD S., *Autobiografija*, str. 20. – 21.

3.2. Svijest i predsvijest

Na početku stvaranja svoje teorije ličnosti, Freud, uz nesvjesno kao temelj i glavni predmet promatranja, donosi i još dvije razine: predsvijet i svijet.

U kontekstu govora o nesvjesnom koje je najdublji dio, podsvijesno označava onaj dio ličnosti pojedinca koji u određenom trenutku nije dostupan pamćenju, ali u nekom drugom trenutku to može postati. Pojavljivanje u svijesti neke činjenice, informacije može biti spontano ili ostvareno s minimalnim naporom poput prisjećanja. Predsvijesno je most između nesvjesnog i svjesnog dijela ličnosti. Najvišu razinu ličnosti zauzima svijest. Ona uključuje sve ono čega smo svjesni u određenom trenutku. Pošto svjesno zauzima samo mali dio ličnosti, ono za Freuda predstavlja iskrivljenu sliku koja je nastala i koja se odražava kroz proces odabira sadržaja iz stvarnosti. Svijest je posve kratkotrajna, prolazna i posve podložna promjenama.¹⁵

3.3. Struktura ličnosti

Iz prethodnih poglavlja uvidjeli smo kako je za Freudovu psihoanalizu te za razumijevanje čovjeka ključno upravo nesvjesno. O razinama predsvijesti i svijesti Freud, u svojim predavanjima, govori do 1920. Nakon tog razdoblja, razinu nesvjesnog, predsvjesnog i svjesnog zamjenjuje novim modelom ličnosti i mentalnog života u kojem postoje tri strukture koje zajedno sačinjavaju ličnost svakog čovjeka. To su id (ono), ego (ja) i superego (nad ja).¹⁶

S obzirom na prethodni Freudov model, id je u cjelosti uronjen i sadržan u području nesvjesnog te čini njegov najveći dio. Ego i superego prostiru se kroz sve tri razine: svjesnog, predsvjesnog i nesvjesnog. Najveći dio ega i superega nalazi se u području predsvjesnog, što znači kako je van dometa svijesti, a samo mali dio jednog i drugog nalazi se u svjesnom dijelu. Ovakva strukturalna razrada pomogla je Freudu da svoja klinička ispitivanja dobivena analizom uobličio u jedan teorijski sustav u kojem id, ego i superego nisu zasebne strukture već više oznake za određene procese unutar ličnosti i za određene snage koje djeluju.¹⁷

¹⁵ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 34.

¹⁶ Usp. PERVIN L. i dr., *Psihologija ličnosti – teorije i istraživanja*, ŠK, Zagreb 2008., str. 114.

¹⁷ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 35.

3.3.1. Id

Freudov id je kongenitalna, odnosno, urođena komponenta ličnosti u kojoj je sadržano kompletno psihološko naslijeđe. Freud u prvom redu misli na istinkte ili nagone. Kao sjedište istinkata id je rezervoar psihičke energije kojom pojedinac raspolaže. Tom enegrijom koristi se ego i superego. Neorganizirani i animalni elementi, također su sadržani u idu. On ne poznaje zakone ni pravila i djeluje posve primitivno. Ne poznaje inhibiciju i primaran je sustav ličnosti iz kojeg se postepeno formiraju ostala dva. Funkcionira po principu ugone, tj, višak energije stvoren nagonima odmah reducira na način izlučivanja te tako smanjuje i onemogućava napetost koja bi nastala porastom psihičke energije. Iz tog razloga id je impulzivan, iracionalan i narcistički motiviran. Djeluje bez obzira na posljedice svojih akcija, s nakanom da postigne svoj cilj, što može biti opasno kako za pojedinca tako i za društvo. Energiju za svoje aktivnosti id crpi iz tjelesnih procesa, a kako bi se oslobodio suviška energije i napetosti koju taj višak izaziva, služi se refleksnim akcijama, odnosno primarnim procesom.¹⁸ Rezultat primarnog procesa su halucinantne predodžbe koje se nazivaju ispunjenjem želja. Freud u svojim Tumačenjima snova navodi kako je san najbolji primjer funkcioniranja primarnog procesa. Svaki san je ispunjenje želje ili njegov pokušaj.¹⁹

Budući da id u svom djelovanju ne poznaje realnost, a jedina su njegova realnost ove predodžbe koje služe ispunjenju želja, primarni proces nije sam u mogućnosti reducirati napetost. Kako bi to postigao potrebna mu je veza sa stvarnošću.²⁰

3.3.2. Ego

Za ostvarenje svoje egzistencije, organizam treba vezu sa stvarnošću i za to mu je potreban ego. Njegovo djelovanje se ne ostvaruje po principu ugone, nego po načelu realnosti. Ne djeluje kroz primarni proces ispunjenja želja, već kroz sekundarni proces. Osnovni cilj načela realnosti je da napetost stvorenu u organizmu porastom instinktivne aktivnosti očuva do onog trenutka kada može biti ostvaren realan objekt koji će omogućiti odgovarajuću, a ne fiktivnu, satisfakciju nagona. drugim riječima kazano, ego privremeno suspendira ili onemogućava princip ugone, a time je, naravno, u suprotnosti sa idom.²¹

¹⁸ Usp. PERVIN L. i dr., *nav. dj.*, str. 115.

¹⁹ Usp. FREUD S., *Tumačenje snova I*, Matica Srpska, Beograd 1973., str. 127.

²⁰ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 36.

²¹ Usp. PERVIN L. i dr., *nav. dj.*, str. 115.

Za razliku od *ida*, *ego* razlikuje realnost od fikcije i sposoban je trpjeti određeni stupanj napetosti. Osim toga, *ego*, za razliku od *ida*, podložan je promjenama i to pod utjecajem iskustava. Kroz različite kognitivne procese, *ego* operacionalizira i spoznaje realnost. Tako možemo kazati da je u njemu sjedište intelektualnih funkcija. Pošto kontrolira sve putove i akcije, odnosno vrsi selekciju onih aspekata okoline na koje će reagirati i određuje način na koji će reagirati, *ego* je izvršni ili egzekutivni organ ličnosti.²²

U promišljanju o *ego*, ne smijemo smetnuti s uma kako je i njegov izvor u *idu*, nastao od njega i koristi se njegovom energijom. Kako je po svemu suprotan sa *idom*, potrebna mu je velika količina psihičke energije kako bi ostao jak, koherentan i zadržao svoj integritet. Zahtjevi su *ida* ponekad toliko snažni i suprotni realnosti da *ego* počinje gubiti svoj integritet i doživljava raspad.²³

3.3.3. Superego

Pod utjecajem socijalne okoline i društva te sudjelovanjem procesa socijalizacije, razvija se treći dio ličnosti pod nazivom *superego*. Prema Freudu, *superego* predstavlja unutarnjeg reprezentanta društva, njegovih tradicionalnih normi, vjerovanja, etičkih i moralnih stavova, vrijednosti i sveg ostalog. Njegova glavna funkcija je da sudi, da određuje što je dobro, a što loše u ponašanju i postupanju ličnosti te da se brine o tome kako bi postupanje i ponašanje bilo u skladu s moralnim i etičkim zahtjevima usađenim u njega. Zbog toga se naziva i moralnim čuvarom ličnosti. Iz ovoga je vidljivo kako se čovjek ne rađa sa *superegom*, već se on razvija usvajanjem društvenih normi i etičkih standarda i to pod utjecajem nagrađivanja i kažnjavanja.²⁴

Freud u *superegu* razlikuje dva dijela: savjest i *ego* - ideal. Savjest je nastala pod utjecajem kazni roditelja ili društvene okoline, dok *ego* - ideal svoj razvitak zahvaljuje nagradama i pohvalama. Savjest djeluje na način da pojedinca kažnjava za postupke koji nisu u skladu sa društvenim normama i to po principu vrednovanja postupaka, moralnih zabrana, osjećaja krivnje i grijeha. Postavljajući ciljeve kojima pojedinac teži, *ego* - ideal ostvaruje svoje djelovanje. Na taj način u pojedincu izaziva osjećaj ponosa i vlastite vrijednosti. Potpuni razvoj *superega* događa se u trenutku kompletnog razvoja i savjesti i *ego* - ideal.²⁵

²² Usp. PERVIN L. i dr., *nav. dj.*, str. 115.

²³ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 37.

²⁴ Usp. *Isto.*, str. 38.

²⁵ Usp. PERVIN L. i dr., *nav. dj.*, str. 116.

4. PSIHODINAMIČKI PROCESI U LIČNOSTI

Freud, pod utjecajem fizike i fiziologije onoga doba, razvio je dinamičku teoriju ličnosti koja svoje utemeljenje ima u kretanju energije. Čovjek predstavlja jedan energetska sustav koji djeluje po zakonu fizike o konzervaciji energije. Za psihičke procese potrebna je i psihička energija koju organizam transformira iz fiziološke. Međutim, svaki čovjek raspolaže s ograničenom količinom te energije pa je šteti što je moguće više.²⁶

Psihička energija nastaje u idu djelovanjem instinkata, koji su urođeni tjelesni izvori ekscitacije. Ako je djelovanje takvih unutarnjih izvora snažno, raspoloživa se energija u organizmu brzo troši pa je organizam radi štednje treba smanjiti zadovoljavanjem. To se postiže djelovanjem ličnosti odnosno ponašanjem, pa prema tome lako dolazimo do zaključka kako je ponašanje uzrokovano instinktima. Instinkti djeluju prema određenom objektu kako bi se ostvarili, ali ako se ne zadovolje tim objektom, prelaze na drugi. Upravo premještanje s jednog objekta na drugi spada u najvažnija obilježja Freudove teorije i dinamike ličnosti. Trajno investiranje psihičke energije u neki objekt naziva se kateksijom, a ako je zadovoljenje takvim objektom spriječeno dolazi do antikateksije. Kateksija i antikateksija predstavljaju motivaciju i dinamiku ličnosti.²⁷

Prema Freudu, svi instinkti mogu se podijeliti na dvije kategorije: eros (instinkti života) i thanatos (instinkti smrti). Od instinkata života najvažniji je seksualni ili libido. Možemo kazati kako je Freudu seksualni nagon bio okosnica čitave psihoanalize i kroz njega je gradio svoju teoriju.²⁸ Poput libida, i instinkt smrti je urođen. Freud ga dvojako tumači: načelom konstantnosti po kojem sva živa bića imaju tendenciju vraćanja u stanje stabilnosti, i načelom entropije prema kojem se svaki energetska sustav nastoji vratiti u stanje ravnoteže.²⁹

Budući da je čitava psihička energija smještena u idu, ego i superego moraju pronaći način kako do nje doći. Ego procesom identifikacije koji se temelji na nemogućnosti ida da razlikuje subjektivno od objektivnog, imaginaciju od stvarnosti, dolazi do energiju koja mu je potrebna za održavanje, unapređivanje i razvoj psiholoških procesa kao što su rezoniranje, mišljenje, suđenje, pamćenje, percipiranje i dr. Drugi dio dobivene energije ego koristi za obuzdavanje ida i čuvanje svog vlastitog integriteta. I superego također putem identifikacije uzima dio energije od ida, a u tome važnu ulogu imaju roditelji koji su tu najvažniji objekt za koji se

²⁶ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 40.

²⁷ Usp. *Isto.* str. 42.

²⁸ Usp. SENKOVIĆ Ž, *Antropološko-etička perspektiva u Freudovoj psihoanalizi*, u: *Filozofska istraživanja*, br. 105., god. 27 (2007.) sv. 1., str. 61.

²⁹ Usp. FULGOSI A. *nav. dj.*, str. 45.

kateksira energija ida. Roditelji, osim što zadovoljavaju potrebe organizma, uče ga ili prenose različite tradicionalne i društvene priznate vrijednosti, norme, ideale i dr. Važnu ulogu igraju u kažnjavanju ili pohvali i nagradi djeteta. Na taj način, roditelji djeteta uče identificirati one postupke i ponašanja u svom repertoaru koji dovode do nagrada ili kazni. Dakle, superego za svoje djelovanje stječe energiju putem identifikacije s roditeljima³⁰

4.1. Razvoj ličnosti

Za razvoj ličnosti po Freudu najviše je zaslužan libido uz izvanjska iskustva iz ranog djetinjstva. Postoje četiri psihoseksualna stadija: oralni, analni, falusni i genitalni.³¹ Uz njih postoji još i period latencije. Prva tri stadija su najvažnija i odvijaju se do 5. godine života i zajedno se nazivaju predgenitalnim stadijima. Ako bolje promotrimo nazive pojedinih stadija, možemo uočiti da potječu od onih dijelova organizma u kojima se koncentrira libidna, odnosno, seksualna energija u toku razvoja. Ti se dijelovi tijela nazivaju primarnim erogenim zonama koje su osjetljive na stimulaciju koja pak dovodi do ugone. Freud ih navodi nekoliko: oči, uši, usta, usne, muški i ženski seksualni organi, prsa i analni otvor.³²

Na samo formiranje ličnosti, osobit utjecaj imaju dva faktora: frustracija i preveliko udovoljavanje. Djetetove potrebe kod frustracije nisu zadovoljene, dok kod udovoljavanja roditelji ne omogućuju djetetu da stekne dovoljno vlastite kontrole nad internim funkcijama poput zadržavanja fecesa i mokraće te se kasnije događa ovisnost o drugima i osjećaj nekompetencije. U svakom slučaju dolazi do prevelike kateksije libidne energije što će se kasnije manifestirati kao rezidualno ponašanje kroz osobine, vrijednosti i stavove. Mogućnost ostajanja na pojedinom psihoseksualnom stadiju razvoja naziva se fiksacija, a vraćanje na prethodni stadij je regresija. I jedan i drugi imaju golemu važnost za psihoanalitičko tumačenje osobina ili karaktera ličnosti.³³

4.1.1. Oralni stadij

Prvu godinu života karakterizira oralni stadij. Dijete je u potpunosti ovisno o roditeljima i okolini. Kako sam naziv stadija kaže, libidna energija fokusirana je u ustima te se na taj način zadovoljavaju biološki nagoni. Kako je prema Freudu seksualno u tijesnoj vezi sa ugodom,

³⁰ Usp. Isto., str. 46.

³¹ Usp. BOERE G. C., *Sigmund Freud*, u: www.webspace.ship.edu/cgboer/freud.html, od 11. 3. 2011.

³² Usp. FULGOSI A. *nav. dj.*, str. 47.

³³ Usp. Isto., str. 48.

zadovoljenje oralne zone je ujedno i seksualno zadovoljenje. Na osnovi takvih zadovoljenja u toj dobi kod djeteta razvijaju se rudimentarne osobine poput povjerenja ili nepovjerenja, te dječji egocentrizam zbog miješanja utaženja nagona gladi i privrženosti. Prestanak oralnog stadija je u trenutku prestanka dojenja. Pojavom prvih zubića u drugoj polovici prve godine nastupa oralno – agresivna ili oralno sadistička faza jer ukoliko ne zadovolji svoje nagone dijete svoje frustracije izražava grizenjem, pljuvanjem, slinjenjem i slično. Ukoliko dijete u oralnoj fazi doživljava preveliko ili premalo zadovoljenje svojih nagona u odrasloj dobi postaje oralno – pasivna osoba koja ima optimistično shvaćanje svijeta te stabilno povjerenje u ljude i u međuljudske odnose. Iako se na prvi pogled to čini kvalitetom, takva pretjeranost osobu dovodi do zavisnog odnosa, pasivnosti, nezrelosti i lakovjernosti. Ako se dogodi fiksacija ovog stadija, ličnosti se razvijaju u smjeru sarkastičnosti, cinizma i sklonosti iskorištavanju drugih i dominacijom nad njima.³⁴

4.1.2. Analni stadij

Druga i treća godina života obilježena je analnim stadijem gdje se čitava libidna energija sa usta premješta u analnu zonu. Stimulacija te zone izaziva ugodu koja se postiže ili zadržavanjem ili ispuštanjem fecesa. Okolina u dijete usađuje prve norme toalete i higijene, odnosno načine kontroliranja što će po Freudu imati vrlo specifične efekte u kasnijoj dobi. Trening i poduka oko zadržavanja i ispuštanja fecesa jačaju funkcije ega i superega te se na taj način pojavljuju začeci samokontrole i vladanja nad samim sobom. Ovakvi postupci za dijete su frustrirajući, još pogotovo ako su grubi. Mogu izazvati tendenciju zadržavanja stolice i opstipaciju, što kasnije dovodi do analno – retentivnog karaktera ponašanja vidljivog u tvrdoglavosti, nepopustljivosti, škrtosti, urednosti, točnosti, izraženoj čistoći i higijeni ili izrazitoj neurednosti. Ukoliko roditelj previše moli i hvali ili nagrađuje dijete kako ne bi zadržavalo feces, razvija se analno – agresivni karakter ličnosti manifestiran okrutnošću, destruktivnošću, nesređenošću i neprijateljstvom.

4.1.3. Falusni stadij

U razdoblju između 4. i 5. godine dolazi do premještanja libidne energije oko seksualnih organa čija stimulacija izaziva ugodu. Prema Freudu, djeca u toj dobi interesiraju se za svoje

³⁴ Usp. *Isto.*, str. 49.

spolne organe, spolne razlike, za rađanje djece i sl. Ovaj stadij, širim intelektualnim krugovima, prepoznatljiv je po pojmovima edipovog i elektrinog kompleksa. Edipov kompleks se javlja kod dječaka, a Elektrin kod djevojčica i u ovoj fazi se ti konflikti rješavaju.

Kod Edipovog kompleksa, majka ili njena zamjena predstavljaju objekt sinovljeve ljubavi. Ona mu je pružala ugodu i zadovoljenje i on je želi seksualno posjedovati onako kako je posjeduje njegov otac. Pokušava je zavesti pokazivanjem penisa. Oca smatra suparnikom i počinje ga se bojati zbog mogućnosti kastracije. Zbog straha i tjeskobe od kastracije odustaje od svojih seksualnih želja i incesta s majkom. Konflikt se rješava oko 7. godine života na način da ga se potisne iz svijesti u podsvijest ili nesvjesno i počinje identifikacija s ocem, odnosno sin preuzima očeve karakteristike, vrednote, društvene norme, moral ali i zablude, koje pak dovode do većeg razvoja superega.

U istom životnom razdoblju, djevojčice rješavaju Elektrin kompleks. I njima je objekt prve ljubavi majka, ali s obzirom na spolne razlike koje uočavaju između sebe, braće i oca jer nemaju penis, a žele ga, javljajuju se neprijateljski osjećaji spram majke koju okrivljuje da ih je lišila penisa kažnjavajući ih zbog nekog prijestupa. Ovakvo Freudovo tumačenje nije naišlo na odobravanje u psihološkim krugovima zbog toga što majka nikako ne može predstavljati takvu prijetnju kakvu predstavlja otac, niti se može razviti toliko intenzivni strah ili tjeskoba zbog gubitka penisa. U svakom slučaju rješenje Elektrinog kompleksa kod djevojčica sastoji se u potiskivanju iz svijesti razočarenja s majkom i želje za posjedovanjem oca. Na taj način djevojčici se omogućava prihvaćanje ženske uloge i identiteta.³⁵

Problemi vezani uz fiksaciju u ovom stadiju kod muškaraca u odrasloj dobi izazivaju ambicioznost, hvalisavost, taštinu, bezobzirnost i drskost, a kod žena promiskuitetno ponašanje, zavođenje, sklonost flertu i pojačanom interesu za muškarce. Neriješen Edipov i Elektrin kompleks izvor su neurotičkih pojava na seksualnom području: impotencije kod muškaraca, a frigidnosti kod žena.

4.1.4. Period latencije

Oko 6. godine nastupa period latencije. Nema značajnijih promjena, a libidna energija je kanalizirana na neseksualne aktivnosti. Razvijaju se najrazličitiji interesi za knjigu, znanost, sportove, prijatelje i društva. Zbog promijenjenih fizioloških procesa libido je smanjen i nije

³⁵ Usp. *Isto.*, str. 50.

koncentriran u nekoj novoj zoni. Zbog toga se i ne smatra posebnim psihoseksualnim stadijem, iako su prisutni ogromni utjecaji okoline.

4.1.5. Genitalni stadij

Ovaj stadij je najdulji i traje od puberteta pa do smrti. Počinje se buditi libidna energija i pojavljuju se pojačani interesi za suprotni spol. Na fiziološkom planu, pod utjecajem žlijezda sa unutarnjim izlučivanjem i hormonima, javljaju se promjene koje uvelike donose razliku između muškarca i žene. Prema Freudovu mišljenju, na početku adolescencije postoji period homoseksualnosti, jer je izbijanje seksualne energije na početku usmjereno prema osobama istog spola. Zbog toga se mladi ljudi najbolje osjećaju i traže društvo osoba istog spola. Na kraju se pronalazi partnera suprotnog spola i s njim se zasniva obitelj.

Genitalni stadij je idealan tip ličnosti, koju obilježavaju osobine poput socijalne zrelosti, socijalno - seksualne odgovornosti, zadovoljstva i ugone u heteroseksualnim odnosima. Iz pasivnosti prelazi se u aktivnost.

Što se tiče seksualne energije, Freud je smatrao kako je u ovom stadiju treba kontrolirati i preusmjeriti u druge aktivnosti poput brige za ljude i čovječanstvo.³⁶

³⁶ Usp. FULGOSI A., *nav. dj.*, str. 52.

5. ZAKLJUČAK

Koliko god neki osporavali Freudov rad, i dalje ostaje činjenica kako je njegova teorija ličnosti predstavljala velik poticaj za razvoj znanstvene psihologije ličnosti. Pod utjecajem onodobne medicine, jer je i sam bio liječnik koji je „redovno“ selio iz laboratorija u laboratorij, vlastitog kliničkog iskustva u radu sa pacijentima te filozofskog pogleda na čovjeka i svijet, razvija strukturu, po njemu ključnu, za objašnjenje svih pojava ljudskog ponašanja. U toj strukturi najvažniji segment je nesvjesno. Freud nema zasluge za njegovo otkriće, ali prvi je koristio metode istraživanja posve nove u postojećem znanstvenom krugu. Zahvaljujući Freudu dolazi do dokazivanja dinamike funkcioniranja nesvjesnog, predsvjesnog i svjesnog te potiskivanja, posebno seksualnog. Kako bi došao do nesvjesnog sadržaja, služio se tehnikama slobodne asocijacije i tumačenjem snova. Daljnjim radom modificira postojeću strukturu, u nama dobro poznatu: id, ego i superego. Kako sam kaže, to su nazivi za psihičke procese unutar ličnosti. Id je urođeni psihički proces karakteriziran istinktom i nagonom, a djeluje po principu ugone. Ego je struktura koja organizmu ostvaruje direktan kontakt sa realnošću. Superego je dio ličnosti koji se najkasnije razvija i to inkorporiranjem vrednota i normi ponašanja putem socijalizacije. Od svih struktura, id je najjači, a ego najslabiji. Kako bi kontrolirao id i njegove zahtjeve, ego je primoran blokirati impulse i želje i smanjivati psihičku energiju id-a potiskivanjem, odnosno represijom.

U pogledu dinamike ličnosti za Freuda čovjek predstavlja složen energetska sustav koji djeluje po principu konzervacije energije. Mehanizmi dinamike ličnosti su kateksija – trajno investiranje psihičke energije u neki objekt i antikateksija. Iz kateksije i antikateksije nastaje harmonija ličnosti, ali i konflikti i tenzije.

Što se tiče razvoja ličnosti, on se odvija po utjecajem različitih iskustava iz ranog djetinjstva i seksualne energije – libida, koja je svakom čovjeku urođena. Ličnost prolazi kroz 4 plus 1 psihoseksualni stadij: oralni, analni, falusni, latentni i genitalni. Prva tri su tzv. predgenitalni stadiji najvažniji za daljni razvoj ličnosti. Njihovi nazivi potječu od naziva dijelova tijela u kojima je usredotočen libido.

Na psihoseksualni razvoj utječe i nekoliko faktora, a posebno su važni frustracija i preveliko popuštanje, zatim fiksacija za određeni stadij i potom regresija. Za svaki predgenitalni stadij postoji određeni tip ili karakter ličnosti koji se za njega veže i formira se pod utjecajem fiksacije za taj isti ili pak regresije na niži razvojni stadij. Za psihologiju ličnosti ovo predstavlja jedan od najvažnijih aspekata Freudove teorije psihoseksualnog razvoja.

LITERATURA

1. BOERE George. C., *Sigmund Freud*, u: www.webspace.ship.edu/cgboer/freud.html, od 11. 3. 2011.
2. FREUD Sigmund., *Autobiografija*, Matica hrvatska, Zagreb 2006.
3. FREUD Sigmund., *Uvod u psihoanalizu*, STARI GRAD, Zagreb 2000.
4. FREUD Sigmund., *Tumačenje snova I*, Matica srpska, Beograd 1973.
5. FULGOSI Ante., *Psihologija ličnosti – teorije i istraživanja*, Školska knjiga, Zagreb 1981.
6. PERVIN Lawrence. i dr., *Psihologija ličnosti – teorije i istraživanja*, ŠK, Zagreb 2008.
7. PETZ Boris., *Uvod u psihologiju*, Naklada Slap, Zagreb 2003.
8. SENKOVIĆ Željko, *Antropološko-etička perspektiva u Freudovoj psihoanalizi*, u: *Filozofska istraživanja*, br. 105., god. 27 (2007.) sv. 1. str. 57. – 68.